

Walki w Sudanie na tle interesów mocarstw

6 maja 2023

Od 15 kwietnia w Sudanie trwają walki wewnętrzne pomiędzy armią a Siłami Szybkiego Wsparcia (ang. Rapid Support Force, RSF), które wspólnie obaliły cywilny rząd tego kraju w puczu z października 2021 r. W wyniku walk dotychczas zginęło co najmniej 559 osób a 4 tys. zostało rannych. 100 tys. mieszkańców Sudanu opuściło w wyniku konfliktu kraj, uciekając do Egiptu, Czadu i Sudanu Południowego, zaś kilkaset tysięcy zostało uchodźcami wewnętrznymi.

Wewnętrzne tło konfliktu

Konflikt wybuchł na tle realizacji międzynarodowego planu przekazania władzy w kraju cywilom, co planowano przeprowadzić na specjalnym szczycie w kolejną rocznicę obalenia Omara al-Baszira 11 kwietnia 2019 roku. Przedmiotem sporu stały się kwestia włączenia RSF do struktury Sił Zbrojnych Sudanu (SZS), ustalenie łańcucha dowodzenia w tak odnowionej armii oraz zasad cywilnego zwierzchnictwa nad SZS.

Dowódca SZS i zarazem przewodniczący sprawującej władzę w kraju od 2021 roku Tymczasowej Rady Suwerennej (TRS) gen. Abdel Fattah al-Burhan oskarżył RSF o nielegalną mobilizację. Z kolei zastępca gen. A. Fattaha al-Burhana w TRS i zarazem dowódca RSF gen. Mohamed Hamdan Dagalo, znany jako Hemedti, oskarżył dowództwo armii o spiskowanie ze zwolennikami O. al-Baszira w celu przechwycenia pełni władzy.

Hemedti politycznie sprzymierzony jest z koalicją cywilnych partii Siły na rzecz Wolności i Zmiany (SWZ), która współuczestniczyła w sprawowaniu władzy wraz z wojskowymi pomiędzy zawarciem porozumienia o dopuszczeniu cywilów do władzy z sierpnia 2019 roku, po obaleniu O. al-Baszira w

kwietniu 2019 roku, a wojskowym zamachem stanu w październiku 2021 roku.

RSF wyrosły jako formacja spośród dżandżawidów walczących od 2003 r. do 2020 r. w imieniu prezydenta O. al-Baszira przeciwko rebeliantom w Darfurze na zachodzie Sudanu. Kampania dżandżawidów doprowadziła do śmierci 300 tys. mieszkańców regionu i ucieczki 2,5 mln. Międzynarodowy Trybunał Karny oskarżył wówczas władze Sudanu i dowódców dżandżawidów o popełnianie w Darfurze zbrodni wojennych, zbrodni przeciwko ludzkości i zbrodni ludobójstwa. Pomimo tego, RSF zaczęły w kolejnych latach pełnić rolę straży granicznej chroniącej Sudan przed nielegalną imigracją, w 2017 r. uzyskując, pomimo sprzeciwu armii, ustawową legitymizację swej instytucjonalnej odrębności.

Założyciel RSF Hemedti, stał się w związku z rolą podległych sobie sił w okresie ostatnich lat rządów O. al-Baszira, jednym z najpotężniejszych ludzi w Sudanie, przejmując za przyzwoleniem rządu kopalnie złota, pastwiska oraz kontrakty na inwestycje infrastrukturalne. Według zachodnich analityków, Hemedti, objeżdżając w ostatnich miesiącach kraj w formule quasi-kampanii wyborczej, miał dążyć do stania się cywilnym politykiem i dyspozytorem władzy, odsuwając na boczny tor lojalistów O. al-Baszira oraz powiązane z armią środowiska kombatanckie. Z tego powodu, procesowi przekazania władzy cywilom opierali się baszirowscy lojaliści oraz weterani.

Interesy i cele Zachodu

Obalenie O. al-Baszira i odsunięcie od władzy stojącego za nim de facto Bractwa Muzułmańskiego poparł Zachód. Po wojskowym zamachu stanu z 2021 r. wstrzymał następnie pomoc i wsparł masowe protesty uliczne, które rozlały się wówczas po ulicach Chartumu. Obecnie Zachód patronuje procesowi przekazania władzy cywilom. Po zamachu stanu z października 2021 r. w prawach swojego członka zawiesiła również Sudan Unia

Afrykańska (UA).

Stany Zjednoczone, Zjednoczone Królestwo, Arabia Saudyjska i ZEA tworzą tak zwaną grupę Quad, patronującą procesowi przekazania władzy cywilom wraz z ONZ, UA i Międzypaństwową Władzą ds. Rozwoju (ang. Intergovernmental Authority on Development, IGAD – regionalny blok handlowy zrzeszający cztery państwa Rogu Afryki: Etiopię, Erytreę, Dżibuti i Somalię; dwa państwa Doliny Nilu: Sudan i Sudan Południowy oraz dwa państwa Regionu Wielkich Jezior Afrykańskich: Kenię i Ugandę).

Dla USA i UK oraz Izraela znaczenie ma również utrzymanie Sudanu w podpisanych w styczniu 2021 r. „porozumieniach Abrahama” o normalizacji stosunków Chartumu z Tel Awiwem. Gdy jednak izraelski minister spraw zagranicznych Eli Cohen przyleciał 2 lutego 2021 r. do Sudanu i wymienił uścisk ręki z gen. A. Fattahem al-Burhanem, Hemedti stwierdził, że nie wiedział o wizycie i nie spotkał się z izraelską delegacją, co sprawiało wrażenie chęci zdystansowania się od porozumienia.

Francja została za sprawą Grupy Wagnera usunięta z Mali, po przeprowadzonym pod kierownictwem Rosjan puczu w tym kraju w maju 2021 r. – Mali musiało wtedy opuścić 4 500 francuskich żołnierzy. W styczniu 2023 roku, prawdopodobnie również pod wpływem „wagnerowców”, żołnierzy francuskich usunęło ze swojego terytorium Burkina Faso. W tej sytuacji, Paryż stara się oddziaływać na sytuację w Sudanie za pośrednictwem ONZ i UA, wzywając ustami swej minister spraw zagranicznych Catherine Colonna do natychmiastowego przerwania walk, a ustami rzecznik swojego MSZ Anne Claire Legendre oznajmiając o ewakuacji swych obywateli.

Interesy i cele Arabów

W poparcie dla sił które zastąpiły O. al-Baszira i Bractwo Muzułmańskie zaangażowały się również Arabia Saudyjska i Zjednoczone Emiraty Arabskie (ZEA), inwestując w sudańskie

rolnictwo i porty nad Morzem Czerwonym. W grudniu 2021 r. ZEA ogłosiły projekt budowy nowego portu na sudańskim wybrzeżu Morza Czerwonego. Zarówno Rijad jak i Abu Zabi zainteresowane są pozyskiwaniem żywności w Sudanie i wywozem jej przez dzierżawione przez siebie porty. Dla faktycznie sprawującego władzę w Rijadzie księcia następcy tronu i zarazem premiera Mohammeda bin Salmana, wpływy w Sudanie są wręcz kwestią strategicznego bezpieczeństwa żywnościowego Arabii Saudyjskiej. Z tego powodu Rijad i Abu Zabi obawiają się instalacji na sudańskim wybrzeżu baz tureckiej lub rosyjskiej.

Sudan jest więc faktycznym zapleczem żywnościowym dla krajów Rady Współpracy Zatoki Perskiej (RWZP) w skład której wchodzi Arabia Saudyjska, ZEA, Bahrajn, Katar, Kuwejt i Oman. RWZP importuje 85% swojej żywności, z Sudanu m.in. pszenicę, sorgo i cukier. Po rosyjskim ataku na Ukrainę, Chartum zapowiedział zabezpieczenie dostaw pszenicy dla świata arabskiego. Projekty przekształcenia Sudanu w „koszyk z żywnością” dla świata arabskiego wysuwane są już od lat 1970., dotychczas jednak nie udało się ich zrealizować ze względu na polityczną niestabilność kraju.

ZEA zapowiedziały jednak jeszcze w czerwcu 2022 r. budowę nowego portu na sudańskim wybrzeżu Morza Czerwonego jako element swojego wartego 6 mld. USD programu inwestycyjno-pomocowego, w ramach którego 300 mln. USD miało być również złożone w depozycie Banku Centralnego w Chartumie. Saudyjski Fundusz Inwestycji Publicznych zaoferował z kolei w październiku 2022 r. wart 24 mld. USD projekt inwestycyjny, który realizować miałyby sześć firm z branży m.in. infrastruktury, nieruchomości, wydobywczej, rolniczej i maszynowej.

Sudan formalnie uczestniczył z kolei w latach 2015-2019 w saudyjskiej koalicji interweniującej przeciw Hutim w Jemenie, choć jego „udział” sprowadzał się faktycznie do tego, że Arabowie porywali za cichym przyzwoleniem rządu w Chartumie młodocianych Sudańczyków, wysyłanych następnie na front jako

przymusowi żołnierze. W walkach na froncie jemeńskim uczestniczyli też „werbowani” w podobny sposób członkowie RSF, na tle czego Hemedti zadzierzgnął kordialne relacje szczególnie z ZEA.

Interesy i cele Egiptu

Wykluczony z formatu Quad Egipt, gdzie przy cichym błogosławieństwie Zachodu armia pod dowództwem gen. Abdela Fattaha el-Sisego odsunęła w 2014 r. od władzy Bractwo Muzułmańskie i zastąpiła je własną dyktaturą, wspiera SZS, gen. A. Fattaha al-Burhana i lojalistów o. al-Baszira, uznając ich za mniejsze zło niż demokratyzację swojego południowego sąsiada. Od połowy kwietnia gen. A. Fattah al-Sisi zdążył przyjąć w Kairze gen. A. Fattaha al-Burhana trzykrotnie.

Kair skonfliktowany jest też z RSF na tle stosunku do etiopskiego projektu Tamy Wielkiego Odrodzenia na Nilu. 95% populacji Egiptu żyje w wąskim pasie nadrzecznym wzdłuż Nilu i zależy całkowicie od dostępności wody najdłuższej rzeki Afryki. Prezydent A. Fattah al-Sisi zapowiada więc „walkę o każdą kroplę wody” Nilu. 21 kwietnia RSF przejęły jednak egipskie myśliwce Mig-29M2 stacjonowane w Meroe, 150 km. na północ od Chartumu, dla odstraszenia Etiopii. 200 egipskich żołnierzy i członków zespołu wsparcia technicznego zostało następnie zwolnionych do Egiptu, samoloty jednak zostały zniszczone.

Interesy i cele Turcji

Turecki przywódca Recep Tayyip Erdoğan odbył z kolei 20 kwietnia rozmowy telefoniczne zarówno z gen. A. Fattahem al-Burhanem jak i z Hemedtim, oferując bezpośrednie negocjacje stron w Ankarze, jego propozycja została jednak odrzucona. Przed 2019 r. Turcja wspierała O. al-Baszira, dostarczając równocześnie pomoc humanitarną do Darfuru podczas wojny trwającej tam w latach 2003-2020.

RSF walczyły z kolei w Libii u boku podległej gen. Chalifie Haftarowi Libijskiej Armii Narodowej (LAN) i Grupy Wagnera (po stronie zwalczanego przez Turcję rządu w Tobruku), zaś przeciwko wspieranemu przez Turcję Rządowi Porozumienia Narodowego (rząd w Trypolisie). Obalenie O. al-Baszira postrzega się w Ankarze jako przedsięwzięcie Saudów, ZEA i Egiptu, których stosunki z Turcją w 2019 r. również były napięte.

Wpływy tureckie w Sudanie osiągnęły swoje apogeum podczas wizyty R. T. Erdoğan w Chartumie w 2017 roku, gdy wynegocjowano podpisane następnie w styczniu 2018 r. porozumienie o wydzierżawieniu przez Sudan Turcji wyspy Sawakin na Morzu Czerwonym, gdzie miało powstać centrum logistyczne afrykańskich pielgrzymek do Mekki oraz turecka baza wojskowa. Podpisano też wtedy 22 sudańsko-tureckie porozumienia o współpracy wojskowej i gospodarczej. Również w styczniu 2018 r. jedna z tureckich firm otrzymała wart 1,1 mld. USD kontrakt na budowę nowego lotniska w Chartumie.

Obecnie Ankara stara się zachować wynegocjowane za czasów O. al-Baszira kontrakty, pragmatycznie dążąc do porozumienia z obecnymi władzami Sudanu, w tym również z RSF, wspierającymi wszak u początku swojego istnienia obalonego prezydenta. Turecki minister spraw zagranicznych Mevlüt Çavuşoğlu wydaje się wyciągać wnioski z niepowodzeń zaangażowania Ankary we wsparcie Arabskiej Wiosny po 2011 r. i przyjmować bardziej pragmatyczną linię porozumienia z istniejącymi na Bliskim Wschodzie rządami.

Już w maju 2021 r. turecki wiceprezydent Fuat Oktay przyjął w Ankarze Hemedtiego a następnie w sierpniu również gen. A. Fattaha al-Burhana. Podpisane zostały nowe porozumienia a Turcja wydzierżawiła od Sudanu 100 tys. hektarów pól uprawnych. Wydaje się jednak, że projekt wydzierżawienia przez Turcję wyspy Sawakin i budowy tureckich wojskowych ośrodków treningowych w Sudanie uległ zawieszeniu. Wyrażnemu zmniejszeniu uległa również wzajemna wymiana handlowa – w 2022

r. wyniosła jedynie 680 mln. USD, podczas gdy za rządów O. al-Baszira sięgała wielkości 10 mld. USD rocznie.

W długoterminowej perspektywie R. T. Erdoğan więcej jednak zbliża z gen. A. Fattahem al-Burhanem niż z wyzywającym tego ostatniego od „islamistów”, atakującym Bractwo Muzułmańskie i posiadającym bliskie relacje z ZEA Hemedtim. W razie opanowania przez Hemedtiego południowych prowincji Sudanu oraz Darfuru, przekształciłyby się one bowiem w podstawę logistyczną dla walczącej z libijskimi sojusznikami Turcji LAN. Hemedti stara się ponadto pozyskać poparcie Zachodu i szuka kontaktów z Izraelem, prezentując się jako rzecznik demokratyzacji Sudanu i bezpiecznik przeciw nielegalnej imigracji do Europy.

Zwrot Ankary w stronę gen. A. Fattaha al-Burhana mógłby, paradoksalnie, doprowadzić do jej zbliżenia z Kairem, stosunki Ankary z którym były znaczone niechęcią a okresowo nawet dość napięte od czasu obalenia w Egipcie prezydenta Muhammada Mursiego w lipcu 2013 r. Możliwy jest też jednak inny scenariusz, z powodu wskazanego już pragmatyzmu Hemedtiego, który potrafił ocieplić stosunki z patronującym Bractwu Muzułmańskiemu emirem Kataru Tamimem ibn Hammadem al Sanim, chwalać go za organizację mistrzostw piłkarskich w 2022 r.

Interesy i cele Chin

Podobnie jak Turcja ostrożne stanowisko wobec walk w Sudanie zajęły Chiny, których 130 firm prowadzi interesy w tym kraju i gdzie w chwili rozpoczęcia walk przebywało 1,5 tys. chińskich obywateli. Chiny podpisały z Sudanem umowy o zakupie ropy w latach 1994 i 1996 a China National Petroleum Corporation uzyskała 40% udziałów w sudańskim konsorcjum naftowym. W roku 2010 wartość chińskiego importu sudańskiej ropy sięgnęła 1 mld. USD. Zainteresowanie Pekinu Sudanem spadło wraz z secesją w 2011 r. Sudanu Południowego, na którego terytorium znalazło się większość sudańskich złóż ropy. Wartość chińskich pożyczek

dla Sudanu spadła z 6 mld. USD w latach 2003-2010 do 143 mln. USD w latach 2011-2018. Obecnie import sudańskiej ropy Chiny suplementują importem ropy saudyjskiej i rosyjskiej.

Po obaleniu O. al-Baszira Chiny zachowały przyjazne relacje z nowymi władzami w Chartumie, traktując ten kraj jako hub swojej sieci infrastrukturalnej w regionie. Po przewrocie z października 2021 roku, wartość chińskiego eksportu do Sudanu wynosiła 1,82 mld. USD a głównymi towarami eksportowymi były motocykle, opony i obuwie. Wielkość sudańskiego eksportu do Chin wyniosła z kolei w 2021 r. 780 mln. USD a głównymi towarami eksportowymi Sudanu były orzechy, zboża i inne produkty rolnicze. W listopadzie 2022 r. Chiny i Sudan podpisały układ handlowy o wartości 17 mln. USD i uruchomiły ekspresowe dostawy międzynarodowe we wzajemnej wymianie. W 2022 r. Chiny były dla Sudanu drugim największym partnerem handlowym i wolumen handlu wzrósł od tego czasu w obszarach surowców kopalnych i produktów rolnych.

Interesy i cele Rosji

Zamieszanie w Sudanie do pozyskania tam bazy wojskowej na wybrzeżu Morza Czerwonego stara się wykorzystać Rosja – porozumienia w sprawie wydzierżawienia dla tego celu części Port Sudan podpisał podczas swej wizyty w Chartumie 9 lutego 2021 r. minister spraw zagranicznych Rosji Siergiej Ławrow. Rosja miała również sprzedawać Sudanowi broń, a Grupa Wagnera, obok wspieranej przez Rosję LAN, ma zaś być też zaangażowana w obecne walki po stronie RSF, dostarczając jej również rakiet.

Wagnerowcy mieli przy tym szkolić RSF od 2017 roku, równocześnie jednak dostarczając wsparcia wywiadowczego SZS. W 2018 r. w Sudanie miał złożyć wizytę sam Jewgienij Prigożyn. Zgodnie ze swoim modus operandi, „wagnerowcy” mają również inwestować w sudański przemysł wydobywczy, szczególnie w kopalnie złota. Zaangażowanie Turcji w Libii i Sudanie jest zatem na rękę USA, które starają się zapobiec instalacji w

tych krajach rosyjskich baz wojskowych i przejmowaniu przez Rosjan tamtejszych kopalin.

Potencjał konfliktu

Walki rozpoczęły się zajęciem strategicznych pozycji w stolicy (m.in. pałac prezydencki i międzynarodowe lotnisko) przez RSF. Dowództwo liczących sobie 300 tys. żołnierzy i dysponujących ciężkim sprzętem oraz lotnictwem SZS uznało RSF za rebeliantów i zapowiada ich rozwiązanie. Licząca 100 tys. żołnierzy i ciesząca się poparciem m.in. w Darfurze (gdzie w latach 2003-2020 walczyła z antyrządowym powstaniem) RSF oskarżyła gen. A. Fattaha al-Burhana o niszczenie kraju i nazwała go „kryminalistą”.

Dalszy przebieg konfliktu pozostanie nie bez znaczenia nie tylko z powodu omówionych wyżej interesów aktorów zewnętrznych. Przedłużanie się walk może zdestabilizować sąsiadujące z Sudanem regiony Sahelu, Doliny Nilu, Rogu Afryki i Morza Czerwonego. Zamieszkany przez 46 mln. mieszkańców Sudan, w wypadku pogrążenia się w chaosie, będzie źródłem zwiększonej presji uchodźczej na sąsiednie kraje i Europę. W Sudanie znajdują się źródła ropy i gazu ziemnego a także złoża złota i manganu. W pierwszej połowie 2021 r. Sudan wyeksportował (głównie do ZEA) 16,7 ton złota wartych 1 mld USD.

W chwili pisania tego tekstu wydaje się, że „mocniejsze karty” mają w konflikcie SZS, na co wskazywałoby też sparaliżowanie przez nie puczu w samym Chartumie jeszcze w jego najwcześniejszej fazie. Hemedti zbudował jednak rozleglejszą sieć kontaktów zewnętrznych i wydaje się mieć solidniejsze zaplecze, szczególnie w Darfurze. Najważniejsi aktorzy (Zachód, Chiny, Turcja, RWZP) wydają się przy tym dążyć do zaprzestania walk i przez to zamrożenia konfliktu. RSF mogłyby w takiej sytuacji umocnić się w regionach a państwo sudańskie ulec trwałej politycznej dekompozycji.

Autorstwo: Ronald Lasecki

Źródło: MyslPolska.info